

Spuitschade (1)

25 jaar registratie in Nederland

Claudia Jilesen (NVWA), Toon Driessen (NVWA), Sjef van der Steen (PRI, bijen@wur), Tjeerd Blacqui re (PRI, bijen@wur) en Henk van der Scheer (NBV)

In 1990 is in Nederland een werkgroep opgericht om jaarlijks gevallen van massale bijensterfte te inventariseren die volgens getroffen imkers veroorzaakt zijn door blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen (Oomen, 1992). De werkgroep jubileert dit jaar en heeft daarom haar bevindingen met spuitschade in de afgelopen 25 jaar samengevat. Regelmatig zijn die bevindingen in het vakblad voor de bijenhouderij gemeld: vroeger *Bijen*, sinds 2007 *Bijenhouden*. Jaren die er uit springen, met veel meldingen van spuitschade, zijn 1996 en 2003. Daarna is een duidelijke afname te zien van het aantal meldingen.

Tegelijk met de oprichting van de werkgroep in 1990 is een standaard meldingsformulier opgesteld waarin imkers hun bevindingen konden beschrijven. Die vrijwillig ingevulde formulieren werden via de imkerorganisaties ingebracht in het jaarlijks overleg van de werkgroep. Het doel was om te komen tot een betere bescherming van honingbijen. De verzamelde gegevens maken het mogelijk om adequaat te reageren. Tegenwoordig kunnen imkers verdachte gevallen melden bij de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) via een formulier dat op de site van die dienst is te vinden.

De dode lente voorbij

Sinds de mens gewassen teelt probeert hij deze te beschermen tegen ziekten, plagen en onkruiden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het insecticide DDT ontwikkeld en daarna volgde een explosieve ontwikkeling van chemische gewasbeschermingsmiddelen. Men vond het onverantwoord om veel van het kostbare voedsel verloren te laten gaan en gebruikte daarom de beschikbare gewasbeschermingsmiddelen in ruime mate, ongeacht de schade toegebracht aan het milieu en de flora en fauna. Gelukkig kwam er halverwege de zestiger jaren van de vorige eeuw een kentering in die opvatting (Van Loon, 1962). Daarna duurde het toch nog tot 1990 om het probleem

van spuitschade in Nederland gezamenlijk aan te pakken.

Werkgroep

Bij spuitschade gaat het om ongeoorloofd gebruik (waarop wordt gecontroleerd en waartegen wordt opgetreden door de NVWA) en om geoorloofd gebruik dat niettemin tot schade leidt en dat dus mogelijk nadere regulering behoeft. Vandaar de oprichting van een werkgroep. Initiatiefnemer was dr. P.A. Oomen van de Plantenziektenkundige Dienst (PD). Die dienst had o.a. als taak om de werking van toe te laten middelen te evalueren. Sinds 2012 is de PD onderdeel van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), net als de vroegere Algemene Inspectie Dienst (AID). Oomen werd de eerste voorzitter van de werkgroep; de bijenhouderij leverde de secretaris in de persoon van D. Vunderink, voorzitter van de Bedrijfsraad (overkoepeling van de vijf imkersorganisaties), en van de VBBN.

Internationale uitwisseling van gegevens was gewaarborgd, omdat Oomen ook lid, en later voorzitter, was van de Bee Protection Group van de International Commission for Plant-Bee Relationship (ICPBR), opgericht in 1950. De ICPBR is een paar jaar geleden omgedoopt tot ICPPR (International Commission for Pollinator Plant Relationships) omdat het tegenwoordig ook over

hommels en solitaire bijen gaat en het kader dus breder geworden is. Die groep organiseert eens in de drie jaar een symposium. In 2011 tijdens het 11^e symposium dat in Wageningen werd gehouden, trad Oomen af als voorzitter van de Bee Protection Group. Ruim tien jaar daarvoor, in 2000, trad Oomen af als voorzitter van de werkgroep. Hij werd opgevolgd door H.A.T. van der Scheer (VBBN/NBV) en het secretariaat ging dat jaar over naar de PD/NVWA.

Monitoringsystemen

In Nederland kennen we voor spuit-schadegevallen een 'monitoring-systeem' op vrijwillige basis. Hierbij rapporteren imkers opvallende sterfte van honingbijen waarbij een relatie met het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt vermoed. Als een overtreding wordt geconstateerd en een dader wordt gevonden, kunnen imkers, tegenwoordig weer, 'meeliften' in het proces-verbaal van de NVWA en kan in de rechtszaak schadevergoeding toegewezen worden (Van der Scheer, 2014). In het Verenigd Koninkrijk kent men als monitoringsysteem het Wildlife Incident Investigation Scheme (WIIS) als onderdeel van de toelatingsprocedure van gewasbeschermingsmiddelen (WIIS Quarterly Reports, 2015). Na de toelating wordt/worden via monitoring de (bij)werking(en) van elk middel onderzocht, zo ook spuitschadegevallen. Treedt na toelating financiële schade op, dan wordt deze vergoed. Bijna twintig jaar geleden stelde Brasse (1996) voor om tot een uniform monitoring-systeem voor Europa te komen. Eerst in 2011 kwam bij de werkgroep Bijen en Gewasbeschermingsmiddelen van Apimondia een formulier beschikbaar waarmee massale bijensterfte in een land kan worden gemeld (zie website Apimondia www.apimondia.org). De NVWA meldt massale bijensterfte al bij de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO, in het Engels OECD) en vindt dat voldoende.

Meldingen spuitschade tot 2000

In 1996 verschijnt een samenvatting van de gevallen van spuitschade over

Werkgroep 'Bestuivende insecten en gewasbeschermingsmiddelen en biociden'

De werkgroep is bij imkers beter bekend als de spuitschadecommissie.

Tegenwoordig nemen aan die werkgroep deel: de Nederlandse Bijenhouders Vereniging (NBV), De Vlinderstichting, de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb), Plant Research International (PRI) - bijen@wur, de Nederlandse Stichting voor Fytofarmacie (Nefyto), de Belangenvereniging van producenten en distributeurs van biologische bestrijders, bestuivers en van gewasbescherming van natuurlijke oorsprong (Artemis), DLV Plant en LTO Nederland.

de periode 1990-1995 in het blad Bijen (Oomen, 1996). Geconcludeerd wordt dat de omvang van de spuitschade in ons land in die periode erg meevalt. Het aantal vrijwillige meldingen bij de imkerorganisaties varieert van 16 (1993) tot 52 (1991), met een gemiddelde van 28,5 per jaar. Het aantal volken dat in genoemde periode betrokken was bij de meldingen bedroeg 1198, oftewel 200 per jaar en gemiddeld 7 per melding. Alleen in die gevallen waarbij de AID werd ingeschakeld, is er onderzoek gedaan naar residuen van gewasbeschermingsmiddelen in de dode bijen. In 68 meldingen werd een gewasbeschermingsmiddel aangetroffen in de dode bijen en bij 39 van die meldingen betrof dat een middel dat behoorde tot de groep van organofosfaten. In bijenvolken die vlogen op akkerbouw (aardappel)- of fruitteeltgewassen (appel en peer) trad de hoogste sterfte door vergiftiging op. Tijdens het ICPBR symposium te Avignon in 1999 hield Oomen (1999) een voordracht over spuitschadegevallen in Nederland over de tien voorafgaande jaren (1989-1998) zoals die werden gemeld door de imkers. Dat was dus een overlap met de gegevens uit de periode 1990-1995. Het jaar 1996 springt er uit met maar liefst 175 meldingen waarbij in totaal 1562 volken waren betrokken. Die spuitschade werd in overgrote meerderheid veroorzaakt door bespuitingen in augustus met dimethoat en in mindere mate parathion en parathion-methyl voor de bestrijding van bladluizen op aardappel. De bladluizen hadden al volop honingdauw geproduceerd en daarop foerageerden de bijen. Die sterfte was aanleiding om het Wettelijk Gebruiksvoorschrift (WG) van de middelen op basis van deze werkzame stoffen aan

te passen en de toepassing te beperken: "Dit middel is gevaarlijk voor bijen en hommels. Niet toegestaan is toepassing in bloeiende gewassen of in gewassen wanneer die actief worden bezocht door bijen en hommels." Ook in de tekst van de Gebruiksaanwijzing (GA) kwam een nadere uitleg (Van der Scheer, 2001). Momenteel zijn er geen gewasbeschermingsmiddelen op basis van parathion en parathion-methyl meer toegelaten. Het gebruik van middelen op basis van dimethoat is beperkt tot kassen onder de voorwaarde dat voorkomen wordt dat bijen en andere bestuivende insecten de kas binnen kunnen komen. In 1991 en 1992 waren er ook wat meer spuitschadegevallen dan gemiddeld. Die hielden eveneens verband met bespuitingen op aardappel ter bestrijding van bladluizen, maar in dit geval foerageerden de bijen niet op honingdauw maar op bloeiende onkruiden (perzikkruid) in de aardappelvelden. ●

Literatuur

- Brasse, D., 1996. *Proceedings of the 6th international symposium on hazards of pesticides to bees*, Sep 17-19, 1996. BBA, Braunschweig, Duitsland.
- Loon, A.H. van, 1963. *Dode Lente*. Uitg. H.J.W. Becht. Vertaling van: Carson, R., 1962. *Silent Spring*. Uitg.: Houghton Mifflin Harcourt, Boston, USA.
- Oomen, P.A., 1992. *Bijen en bestrijdingsmiddelen: een analyse van gemelde sterften in 1990*. Bijen 1(3):79-80.
- Oomen, P.A., 1996. *Wat werkt, heeft bijwerkingen*. Bijen 5(11):308-310.
- Oomen, P.A., 1999. *Honey bee poisoning incidents over the last ten years, as reported by bee keepers in the Netherlands*. VIIIth International Symposium "Hazards of pesticides to bees", Avignon, France: 7-9 September. ICPBR.
- Scheer, H. van der, 2001. *Spuitschade bij bijenvolken*. Bijen 10(7/8):216.
- Scheer, H. van der, 2014. *Spuitschade - Schadevergoeding via strafrechtprocedure*. Bijenhouden 8(6):25.
- WIIS Quarterly Reports, 2015. www.pesticides.gov.uk/guidance/industries/pesticides/topics/reducing-environmental-impact/wildlife